

DOI 10.31558/2307-2318.2024.4.5

УДК 658.11:334.012:338.24

JELClassification: F41, M13; O32

Марченко О.Ю.доктор філософії з економіки,
Черкаський державний технологічний університет

ORCID 0000-0002-3137-0480

e-mail: consul_chdtu@ukr.net**МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЧЕРЕЗ ПЕРЕВАГИ ЗЕЛЕНОЇ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ**

Статтю присвячено дослідженню механізмів підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ) через впровадження зеленої та цифрової трансформації, що є важливим чинником сталого розвитку України. Проаналізовано ключові виклики, з якими стикаються підприємці, зокрема обмежений доступ до фінансування, недостатня цифрова інфраструктура, низька обізнаність про державні програми підтримки, а також високі витрати на впровадження екологічних інновацій. Зазначено, що інтеграція цифрових технологій і екологічних стандартів дозволяє підвищити продуктивність, знизити витрати та забезпечити ефективність діяльності підприємств. У статті розглянуто міжнародний досвід підтримки МСБ, зокрема грантові програми, цифрові платформи та інституційні механізми, які можуть бути адаптовані до українських умов. Особливу увагу приділено аналізу програм фінансової та інституційної підтримки, таких як "Дія.Business", "UNIT.City" та ініціативи Європейського Союзу, спрямовані на розвиток інновацій та сталих рішень. Зроблено висновок, що зелено-цифрова трансформація МСБ є важливим стратегічним завданням для зміцнення економічної стійкості України, зменшення екологічного навантаження та інтеграції в глобальні економічні процеси. Рекомендовано посилити державну підтримку, враховуючи регіональні особливості, та створювати сприятливі умови для інноваційного розвитку підприємств.

Ключові слова: малий та середній бізнес, зелена трансформація, цифровізація, підтримка підприємництва, регіональний розвиток, сталий розвиток.

Рис. 0, Табл. 0, Літ. 18.

Marchenko Oleksandr Doctor of Philosophy in Economics,
Cherkasy State Technological University

ORCID 0000-0002-3137-0480

e-mail: consul_chdtu@ukr.net**MECHANISMS TO SUPPORT SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES THROUGH GREEN AND DIGITAL TRANSFORMATION IN THE REGIONS OF UKRAINE**

The article examines the mechanisms for supporting small and medium-sized businesses (SMEs) through the implementation of green and digital transformation, which is a crucial factor for Ukraine's sustainable development. Key challenges faced by entrepreneurs are analyzed, including limited access to financing, insufficient digital infrastructure, low awareness of government support programs, and high costs associated with implementing environmental innovations. It is noted that the integration of digital technologies and environmental standards

improves productivity, reduces costs, and ensures the efficiency of business operations. The article reviews international practices for SME support, particularly grant programs, digital platforms, and institutional mechanisms that can be adapted to Ukrainian conditions. Special attention is given to analyzing financial and institutional support programs such as "Diia.Business," "UNIT.City," and European Union initiatives aimed at fostering innovation and sustainable solutions. It is concluded that green and digital transformation of SMEs is a key strategic priority for strengthening Ukraine's economic resilience, reducing environmental impact, and integrating into global economic processes. Recommendations include enhancing government support by considering regional specificities and creating favorable conditions for the innovative development of businesses.

Key words: *Small and medium-sized businesses, green transformation, digitalization, entrepreneurship support, regional development, sustainable development.*

Постановка проблеми. Розвиток малого та середнього бізнесу (далі – МСБ) в Україні через цілу низку чинників кризового характеру зовнішнього впливу стикається з численними викликами, зокрема екологічними та технологічними. Нестабільність економічного середовища, обмеженість доступу до фінансових ресурсів, відсутність достатньої кількості кваліфікованих кадрів та нерівномірний соціально-економічний розвиток регіонів значно ускладнюють діяльність суб'єктів господарювання на рівні багатьох регіонів в Україні. В контексті глобальних змін, зумовлених суттєвою зміною клімату та цифровізацією світової економіки, стає очевидною необхідність поєднання переваг зеленої та цифрової трансформації як основи для дієвої підтримки діяльності МСБ. Ґрунтовність даної тези можна підтвердити двома твердженнями. З одного боку, впровадження екологічних інновацій дозволяє знизити витрати підприємств за рахунок енергозбереження та ефективного використання ресурсів. З іншого боку, цифрові технології сприяють підвищенню продуктивності праці, автоматизації бізнес-процесів та полегшенню доступу МСБ до глобальних ринків. Комплексна ж дія цих чинників має дозволити наблизити виконання на рівні економіки регіону Цілей сталого розвитку.

Проте, обмежена обізнаність підприємців про існуючі державні програми підтримки значно стримує темпи впровадження цих змін. Додатково, низький рівень цифрової інфраструктури в багатьох регіонах України перешкоджає реалізації на повну силу потенціалу цифровізації. Екологічні інновації, в свою чергу, потребують значних початкових інвестицій, які є недоступними для більшості українських МСБ, особливо під час війни в країні. Недостатній розвиток локальних екосистем підтримки бізнесу також ускладнює обмін досвідом та доступ до новітніх технологій. Отже, можемо констатувати, що інтеграція переваг зеленої та цифрової трансформації вимагає координації зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів. При цьому, з метою формуванні дієвої політики сприяння і підтримки МСБ важливо також враховувати регіональні особливості та створювати цільові програми, орієнтовані на місцеві потреби та виклики. Лише на таких засадах можливо досягти позитивних тенденцій розвитку ділового середовища регіонів країни та наблизитися до позицій конкурентоспроможності більшістю регіональних МСБ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вітчизняних і міжнародних науковців свідчать про доцільність та ефективність підтримки МСБ через фінансові інструменти, цифрові платформи та екологічні інновації. Зокрема, наукові праці українських дослідників, таких як О. Овсієнко («Цифрова інфраструктура підтримки малого бізнесу в Україні») [1], А. Степаненко («Теоретичні аспекти екологічної модернізації економічного розвитку») [2], С. Ілляшенко («Маркетингові засади впровадження екологічних інновацій») [3] наголошують на необхідності адаптації міжнародного досвіду щодо різних аспектів підтримки діяльності МСБ до національних умов. В їхніх роботах розглядаються можливості фінансової підтримки, впровадження екологічних стандартів та цифрових інструментів у державні програми підтримки.

Дослідження міжнародних організацій, таких як Європейська комісія [4] та Світовий банк [5], підкреслюють ключову роль міжнародних грантів та кредитних ліній у стимулюванні зеленої трансформації МСБ. Особливу увагу звернено на розвиток цифрових платформ, які спрощують доступ підприємців до ринків, фінансових ресурсів та експертних консультацій. Наприклад, звіт Європейського інвестиційного банку [6] акцентує увагу на необхідності створення інноваційних хабів і акселераторів для підтримки підприємців у реалізації екологічних проектів на місцях.

Крім того, у роботах українських дослідників, таких як К. Бужимська і М. Желіховська («Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки») [7], М. Реслер, І. Лінтур і О. Цигак («Цифрова економіка: виклики та можливості») [8] та А. Церковна і К. Карелова («Вплив цифровізації на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні») [9] наголошується на тому, що впровадження цифрових технологій сприяє автоматизації бізнес-процесів, підвищенню продуктивності та зниженню операційних витрат. Водночас вони вказують на низький рівень цифрової грамотності серед підприємців та недостатню розвиненість цифрової інфраструктури в багатьох регіонах України.

Дослідження також виявили, що екологічні інновації, хоч і мають значний потенціал для підвищення конкурентоспроможності, часто залишаються недоступними для МСБ через високу вартість впровадження. За даними порталу Фонду розвитку підприємництва України [10], в рамках проекту «Підтримка малих та середніх підприємств», який реалізується в рамках Договору про надання позички і гранту, підписаного 29.12.2012 р. між Кабінетом Міністрів України в особі Міністерства фінансів України, KfW та Фондом розвитку підприємництва (далі – ФРП) з метою фінансування інвестицій в основний та обіговий капітал МСБ, в Україні розроблена Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками, що значною мірою впливає на підвищення конкурентоспроможності екологічних інновацій в Україні.

Таким чином, не зважаючи на наявність теоретичних досліджень і перших кроків підтримки МСБ на практиці, основними викликами для активізації діяльності МСБ на сьогодні залишаються недостатня інтеграція цифрових та зелених інструментів у державну політику підтримки, обмежений доступ до фінансових ресурсів і технологій, а також відсутність ефективної комунікації між державними органами, бізнесом та освітніми установами.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є дослідження механізмів підтримки малого та середнього бізнесу через інтеграцію переваг зеленої та цифрової трансформації, визначення основних викликів, пов'язаних із цими процесами, та розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності державної політики підтримки підприємництва в регіонах України.

Виклад основного матеріалу. За сучасних умов прагнення досягти країною стану сталого розвитку, підтримка малого та середнього бізнесу через переваги зеленої та цифрової трансформації виступають важливим інструментом для досягнення цілей економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності та інтеграції України в глобальні економічні процеси. Впровадження екологічних та цифрових інновацій дозволить МСБ не тільки знижувати витрати на виробництво та господарювання, але й підвищувати ефективність власної діяльності, що є необхідним для забезпечення сталого економічного розвитку на місцевому рівні.

Фінансова підтримка є однією з основних складових для забезпечення різних аспектів сталого розвитку МСБ, особливо в контексті зеленої та цифрової трансформації. Система фінансування включає низку механізмів, таких як гранти, кредити, пільгові ставки та інші форми фінансової допомоги. Успішними прикладами фінансової підтримки є:

1. Програма грантів від Європейського Союзу, спрямована на підтримку МСБ в Україні, є важливим інструментом для стимулювання впровадження енергоефективних технологій та скорочення викидів CO₂ [11]. Ця програма є частиною загальноєвропейської стратегії досягнення кліматичних цілей, зокрема Європейського зеленого курсу, та спрямована на більш комфортну інтеграцію українських підприємств у процес глобальної зеленої трансформації.

Фінансова підтримка в рамках цієї програми включає не лише грантове фінансування, а й технічну допомогу у вигляді навчання, консультування та проведення енергетичних аудитів. Основною метою є допомога суб'єктам господарювання в модернізації виробничих процесів, що дозволяє зменшити споживання енергії, знизити виробничі витрати та мінімізувати негативний вплив на довкілля. При цьому одним з ключових напрямів програми є підтримка впровадження установок для обігріву на основі відновлювальних джерел енергії, таких як сонячні панелі, біокотли, теплові насоси та геотермальні системи.

2. Програма Фонду розвитку малого підприємництва України, спрямована на підтримку агробізнесу, включає пільгові кредити на впровадження цифрових та енергозберігаючих технологій. Такий підхід дозволяє аграрним підприємствам різного розміру не тільки модернізувати свою інфраструктуру, але й суттєво знижувати залежність від зовнішніх ресурсів, зокрема, енергоносіїв. Програма сприятиме розвитку нових аграрних цифрових рішень, які будуть ефективно впроваджуватися в діяльність МСБ аграрного спрямування, а також будуть сприяти підвищенню ефективності сільськогосподарських операцій. За програмою обумовлюється, що грантове фінансування в розмірі 100 тис. євро отримає кожен з 9 відібраних консорціумів [12].

3. Платформи краудфандингу «Spilno», дозволяють підприємствам залучати фінансування на інноваційні проекти в галузі зеленої енергетики [13]. Такі ініціативи підтримують стартапи, що працюють у напрямі енергозбереження та переробки відходів, сприяючи розвитку технологій, які дозволяють зменшити негативний вплив виробничої діяльності суб'єктів господарювання на довкілля.

Інституційна підтримка, включаючи створення бізнес-інкубаторів, акселераторів, консалтингових центрів і запровадження спеціалізованих програм підтримки, є важливою складовою реалізації переваг зеленої та цифрової трансформації на практиці. Інноваційні рішення, що включають екологічні та цифрові інновації, потребують розвиненої інституційної підтримки для їх успішної реалізації. Прикладами такої підтримки в Україні слід назвати:

1. Платформа Diia.Business – це державний онлайн-ресурс, який надає підприємцям можливість безкоштовно отримувати цифрові послуги для автоматизації бізнес-процесів [14]. Це допомагає малим підприємствам оптимізувати робочі процеси, знижувати адміністративні витрати та підвищувати рівень ефективності. Окрім того, на платформі представлені спеціалізовані програми, які сприяють цифровій трансформації діяльності МСБ, що працюють в сфері енергозбереження та екології.

2. UNIT.City – це інноваційний бізнес-центр і технологічний парк, розташований в м. Києві, діяльність якого зосереджена на підтримці стартапів, технологічних компаній та підприємців [15]. Основні напрямки діяльності UNIT.City:

- інкубація стартапів: UNIT.City підтримує стартапи на ранніх стадіях їх розвитку, надаючи їм доступ до менторства, необхідного спектру ресурсів, інвесторів і спеціальних навчальних програм;

- технологічні послуги: UNIT.City пропонує послуги з розробки та впровадження інноваційних технологій, допомагає підприємцям створювати на їх основі нові продукти та ефективні управлінські рішення та перевіряти їх життєдіяльність та економічну доцільність;

- спільнота: UNIT.City надає середовище для взаємодії між підприємцями, інвесторами, технологічними компаніями та науковцями, що стає умовою активізації

процесів створення інноваційних рішень;

- освітні програми та навчання: UNIT.City організовує курси та тренінги для розвитку навичок у галузі ІТ, високотехнологічних процесів і підприємництва;
- інвестиції: UNIT.City на основі налагоджених багаторічних зв'язків з українськими та зарубіжними інвесторами, допомагає стартапам знаходити фінансування для масштабування конкурентоспроможних і життєздатних ідей.

UNIT.City було створено в 2017 р. і за час його існування було здобуто значних досягнень. Так, створено потужну екосистему стартапів в Україні, яка активно розвивається і співпрацює з технологічними компаніями, відомими у світі. Значне число українських компаній, що в різні роки получили старт і поштовх для діяльності в UNIT.City, стали успішними як на українському, так і на міжнародних ринках, завдяки чому отримують інвестиції і виграють фахові нагороди і гранти. UNIT.City постійно розвиває стратегічні партнерства з провідними міжнародними компаніями й організаціями, що дозволяє його учасникам у більш легкий спосіб отримувати доступ до світових ринків і технологій. До того ж, UNIT.City постійно розвивається, завдяки чому було створено комфортний функціональний простір – сучасні офісні приміщення, лабораторії та спільні робочі зони, користування якими покликано сприяти креативній роботі, створенню успішних партнерських проєктів та ефективних інноваційних рішень, розвитку технологій. І сьогодні, за часів війни в Україні, UNIT.City продовжує розвиватися і стає важливим центром генерування інновацій в Україні та Східній Європі.

3. Чернігівський Бізнес Хаб (Business Hub Chernihiv Region) – це центр підтримки підприємництва, інновацій та стартапів, розташований у місті Чернігів. Відкритий у лютому 2020 р., хаб функціонує як сучасний простір для обміну ідеями та кращими практиками, надаючи підприємцям доступ до коворкінгу, інноваційної лабораторії та консультаційних послуг. Основні напрями діяльності Чернігівського Бізнес Хабу:

- надання індивідуальних консультацій для підприємців МСБ з питань розвитку та оптимізації бізнес-процесів;
- організація інкубаційних програм та тренінгів для стартапів, спрямованих на розвиток підприємницьких навичок та впровадження інновацій;
- створення платформи для взаємодії між підприємцями, інвесторами та менторами, що сприяє розвитку бізнес-екосистеми регіону.

Чернігівський Бізнес Хаб активно співпрацює з Чернігівською регіональною торгово-промисловою палатою, що забезпечує додаткові можливості для розвитку бізнесу в регіоні. Діяльність хабу спрямована на підтримку місцевих підприємців у започаткуванні та розвитку власної справи, впровадженні інновацій та адаптації до сучасних ринкових умов.

Регуляторна підтримка діяльності МСБ включає розробку нормативно-правових актів та законодавчих ініціатив, що стимулюють діяльність малого бізнесу і активізують населення до занять підприємництвом, а також до впровадження суб'єктами господарювання екологічно чистих технологій та цифровізації у всі етапи виробничо-господарської діяльності. У цьому напрямі можна виділити такі проєкти:

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр., прийнята Кабінетом Міністрів України 17 січня 2018 р. та яка стала основою для стратегічного розвитку цифрових технологій в Україні. Концепція охоплює всі сфери економіки та соціального життя, зокрема діяльність МСБ, заохочуючи його інтеграцію до цифрових процесів. Основні стратегічні напрями концепції:

1) цифрова трансформація державних послуг – активна цифровізація діяльності органів державної влади, що дозволяє зменшити бюрократію та покращити якість обслуговування представників бізнесу. Завдяки цьому підприємці можуть швидше отримувати необхідні дозволи на роботу, реєструвати компанії, подавати звіти та виконувати інші адміністративні функції через онлайн-платформи;

2) розвиток цифрової інфраструктури – створення національних мереж для

підтримки цифрових рішень в діловому та адміністративному середовищі, зокрема у сфері інтернет-підключення, хмарних технологій та супутникових сервісів. Це дозволяє МСБ отримувати доступ до сучасних цифрових технологій та знижувати оперативні витрати на інфраструктуру;

3) залучення інвестицій у цифрові технології – встановлення умов для інвестицій у розвиток технологій, що підтримують бізнес-процеси, наприклад, у сферах штучного інтелекту, Інтернету речей, блокчейну, цифрових платіжних систем. Завдяки цьому МСБ отримують можливість інтегрувати нові технології в свою діяльність для підвищення загальної ефективності своєї діяльності;

4) цифрові платформи для малого бізнесу – розвиток платформ для здійснення операцій електронної комерції, на базі яких підприємці можуть продавати свої товари та послуги, отримувати доступ до нових ринків, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Платформа також відкриває можливості для використання електронних систем управління бізнесом, що автоматизують бухгалтерію, кадрові питання та маркетинг;

5) навчання та підвищення кваліфікації – проведення тренінгів і навчальних програм для МСБ з метою освоєння цифрових інструментів, таких як електронні платформи для продажу товарів, фінансові онлайн-системи, інструменти для управління відносинами з клієнтами.

2. Закон України «Про енергетичну ефективність» [16] був прийнятий 21 жовтня 2021 р. та став важливим кроком для забезпечення енергетичної безпеки України та розвитку екологічно чистих технологій в різних секторах економіки, включаючи малий бізнес. Основні аспекти закону:

1) підтримка енергоефективних технологій – МСБ мають право на пільгове фінансування для впровадження енергоефективних технологій, зокрема на отримання державних субсидій, податкових пільг, грантів або кредитів на модернізацію і технологічне оновлення виробничих процесів;

2) енергетичний менеджмент – підприємства зобов'язані розробити та впровадити системи енергетичного менеджменту, що дозволяють знижувати витрати на енергію через оптимізацію процесів і моніторинг енергоспоживання;

3) використання відновлюваних джерел енергії – стимулювання МСБ до впровадження відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі, вітряні турбіни, біоенергетичні установки. Підприємці можуть скористатися державними програмами підтримки, щоб зменшити витрати на енергопостачання та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище;

4) зелені технології – створення сприятливих умов для використання екологічно чистих технологій, які зменшують викиди парникових газів та забруднення навколишнього середовища, зокрема за допомогою більш ефективних та екологічних виробничих процесів;

5) інвестиційні механізми для енергоефективності – малі підприємства можуть отримувати фінансування через спеціалізовані програми або від міжнародних фінансових установ для модернізації обладнання та впровадження у свою діяльність новітніх енергоефективних технологій.

3. Програма «Дія.City». Програма була створена Міністерством цифрової трансформації України для стимулювання розвитку ІТ-сектора та цифрових стартапів. Ця програма є частиною стратегії, спрямованої на підтримку бізнесу, що використовує в своїй діяльності інноваційні технології, зокрема для МСБ. Основні елементи програми:

1) податкові преференції – програма пропонує знижені ставки податків для ІТ-компаній та стартапів, що дозволяє малому бізнесу зменшити податкове навантаження, направляючи більше ресурсів на розвиток інноваційних проєктів;

2) спрощення реєстрації та адміністрування бізнесу – програма надає спеціальний правовий режим, який дозволяє малим підприємствам у більш зручному режимі реєструвати свою діяльність та виконувати адміністративні процедури без зайвих витрат

часу і коштів;

3) інвестиції та гранти для стартапів – в рамках програми малий бізнес може отримати доступ до інвестицій від держави або приватних інвесторів для реалізації інноваційних проєктів, а також користуватися різноманітними грантами для розвитку нових технологій;

4) інноваційні навчальні програми – в рамках програми для стартапів та молодих підприємців створюються акселератори та інкубатори, де вони можуть отримати менторську підтримку, технічні консультації та навчання в сфері цифрових технологій, бізнес-моделей та стратегії розвитку;

5) інтеграція на міжнародні ринки – програма створює сприятливі умови для виходу малих підприємств та стартапів на міжнародні ринки через зниження наявних бар'єрів для міжнародної торгівлі та співпраці. З цією метою в межах програми здійснюється підтримка участі МСБ в міжнародних виставках, конференціях та бізнес-заходах.

Усі перелічені ініціативи підтримують малий бізнес в Україні, надаючи йому можливості для переходу на нові технології, підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку через цифровізацію та впровадження екологічно чистих рішень.

Важливим аспектом підтримки інноваційних рішень МСБ має також стати і ґрунтовна професійна підготовка [17; 18]. Дійсно, реалізація освітніх програм є важливим аспектом, який забезпечує підприємців необхідними знаннями та навичками для успішного впровадження цифрових і екологічних рішень в свою оперативну діяльність. Освітні кампанії, тренінги та вебінари сприяють покращенню управлінських компетенцій та розширюють можливості підприємців щодо використання сучасних технологій. Кращими з таких програм стали:

1. Програма «Google для бізнесу» – це ініціатива компанії Google, яка пропонує широкий спектр інструментів і освітніх ресурсів для підтримки МСБ. Програма допомагає підприємцям з України та інших країн освоювати цифрові інструменти, що дозволяють покращити бізнес-процеси в сфері маркетингу, аналітики, загального управління бізнесом та онлайн-продажів. Ключові інструменти ініціативи являються:

1) Google Ads – платформа для реалізації онлайн-реклами, яка дозволяє малим підприємствам створювати таргетовану рекламу та вести пошук потенційних клієнтів через пошукові запити або інші сайти;

2) Google Analytics – інструмент для аналізу даних веб-сайтів, що дозволяє бізнесам відслідковувати поведінку користувачів на їхніх сайтах, та допомагає у прийнятті управлінських рішень для підвищення ефективності проведення маркетингових кампаній;

3) Google My Business – сервіс для створення та управління профілем бізнесу в Google, що дозволяє підприємствам зручніше взаємодіяти з клієнтами через такі інструменти, як Google Пошук і Карти. Це дуже важливо для малих підприємств, які мають фізичні локації. Тобто тих, що займаються виробництвом у різних сферах;

4) G Suite (тепер Google Workspace) – колекція інструментів для організації роботи в команді, зокрема електронна пошта, календар, відеоконференції, документи та таблиці, використання яких дозволяє малим компаніям працювати більш ефективно й раціонально використовувати один з найбільш дорогих ресурсів – час.

Крім того, в межах програми «Google для бізнесу» існують і додаткові освітні можливості. Google організовує безкоштовні онлайн-курси для підприємців, де вони можуть навчитися, як використовувати інструменти для оптимізації бізнес-процесів, маркетингу та зростання компанії. Ці курси доступні для підприємців з різних регіонів і часто включають теми цифрової трансформації. Крім того, в компанії започаткували ініціативу «Зростання з Google», яка включає навчальні програми для підприємців, спрямовані на розвиток цифрових навичок. Це можуть бути як загальні курси для початківців, так і спеціалізовані тренінги для більш досвідчених і продвинутих в цифровому розвитку бізнесменів.

2. Програма EU4Environment – це програма, що підтримується Європейським Союзом і реалізується в рамках ініціативи Східного партнерства. Вона спрямована на покращення екологічної ситуації та стимулювання сталого розвитку в шести країнах Східного партнерства, в тому числі в Україні. Програма підтримує МСБ в запровадженні в їх діяльність екологічно чистих технологій та принципів ресурсоефективності. Ключові напрямки програми:

1) ресурсоефективне виробництво – програма надає допомогу підприємствам у розробці та впровадженні технологій, спрямованих на енергоефективність і ресурсозбереження. Така допомога має включати оптимізацію виробничих процесів для зменшення виробничих витрат МСБ на енергію та сировину;

2) чисте виробництво – EU4Environment сприяє впровадженню практик, що зменшують забруднення навколишнього середовища. Такі програми охоплюють всі види покращення від утилізації відходів до використання більш екологічно чистих матеріалів;

3) підтримка діяльності підприємств – програма надає консультаційні послуги та пропонує тренінги для бізнесу, що допомагають МСБ у більш легкому форматі перейти до використання екологічно чистих технологій. Підприємці можуть отримати рекомендації щодо впровадження зелених технологій та сертифікації продукції за міжнародними екологічними стандартами;

4) зелені інвестиції – EU4Environment працює над залученням фінансування для екологічно чистих проєктів, надаючи підприємствам доступ до широких інвестиційних можливостей для підвищення рівня їхньої екологічної ефективності.

Програма передбачає низку проєктів, спрямованих на покращення екологічних стандартів в промисловості, сільському господарстві та інших секторах економіки. Участь у програмі дозволяє підприємствам покращити свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках завдяки екологічним сертифікатам та підвищенню відповідальності у питаннях охорони навколишнього середовища. Ці програми мають великий потенціал для підтримки малого бізнесу в Україні, допомагаючи впроваджувати сучасні технології для зростання та розвитку, як в цифровій сфері, так і в екологічному контексті.

Отже, впровадження інтегрованих фінансових, інституційних та регуляторних механізмів дозволить малим підприємствам не лише долати існуючі бар'єри для входу на ринок, але й активно брати участь у процесах впровадження інновацій, що є необхідною підставою для економічного зростання в сучасних умовах. Такі механізми можуть включати, наприклад, створення спеціалізованих фінансових інструментів, субсидій та грантів для підтримки переходу підприємств на екологічно чисті технології, зокрема через зелені облігації або інвестиційні фонди, що фінансують проєкти з енергозбереження та впровадження цифрових рішень.

Законодавче стимулювання інновацій, таких як введення податкових пільг для екологічно чистих або цифрових проєктів, сприятиме залученню інвестицій у нові технології, що безпосередньо впливатиме на підвищення конкурентоспроможності МСБ. Крім того, зміни в правовій базі, що сприяють спрощенню процедур для малих бізнесів, дозволять швидше адаптуватися до сучасних умов, скорочуючи адміністративне навантаження і підвищуючи ефективність.

Активна освітня підтримка підприємців є ще одним важливим аспектом для стимулювання зеленої та цифрової трансформації. Проведення тренінгів, вебінарів і курсів з використання новітніх технологій дозволить підприємцям здобути необхідні навички для впровадження інновацій у виробничі та управлінські процеси. Освітні програми також мають включати навчання принципам екологічного бізнесу, таким як зменшення викидів, енергозбереження та використання відновлювальних джерел енергії. Тільки шляхом розширення знань підприємців та покращення їхнього професіоналізму можна досягти максимальної ефективності від впровадження зелених та цифрових технологій.

Таким чином, комплексний підхід до підтримки малого та середнього бізнесу, який

включає створення сприятливих фінансових умов, активну підтримку інновацій та розвиток освіти, забезпечить сталий розвиток української економіки, допоможе знизити екологічний слід бізнесу, сприятиме зростанню рівня зайнятості та поліпшенню якості життя в регіонах. Успішна реалізація таких ініціатив стане основою для досягнення сталого розвитку України в глобальному економічному контексті.

Висновки. Підтримка діяльності МСБ через переваги зеленої і цифрової трансформації є надзвичайно важливим чинником для сталого розвитку України, оскільки вона дозволяє не лише підвищити конкурентоспроможність підприємств, а й сприяє формуванню інноваційної, екологічно відповідальної та технологічно прогресивної економіки як на рівні регіону, так і країни в цілому. З огляду на глобальні тенденції до цифровізації та сталого розвитку, Україні важливо на державному і регіональному рівнях приділяти більше уваги процесам створення умов, за яких малий бізнес матиме можливість адаптуватися до нових вимог ринку та законодавства, впроваджуючи цифрові та екологічно чисті технології. Це сприятиме зміцненню економічної стійкості, зменшенню екологічного навантаження та інтеграції України у світові ринки на засадах сталого розвитку. Крім того, розвиток зелених і цифрових ініціатив може стати основою для створення нових робочих місць, підвищення рівня зайнятості та залучення інвестицій у перспективні сектори економіки країни. Таким чином, підтримка МСБ у цьому напрямі є стратегічним завданням для забезпечення довгострокового зростання та сталого розвитку країни.

Подальші дослідження мають бути спрямованими на розробку політики інноваційного розвитку українського МСБ в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Овсієнко О.В. Цифрова інфраструктура підтримки малого бізнесу в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/86.pdf.
2. Степаненко А.В. Теоретичні аспекти екологічної модернізації економічного розвитку. *Економіка України*. 2018. №1. С.40-53.
3. Ілляшенко С.М. Маркетингові засади впровадження екологічних інновацій: монографія; Сумський державний університет. Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. 184 с.
4. Підтримка малого та середнього бізнесу у світі (огляд інструментів і політик). Інформаційно-аналітичний матеріал. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf>.
5. Україна продовжує вдосконалювати своє регуляторне середовище в сфері ведення бізнесу, проте багато ще треба зробити – новий звіт про рейтинг Ведення бізнесу. звіт Світового банку. Worldbank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2015/10/28/ukraine-doing-business-report-2016>.
6. Волокіта В. Фінансування зелених ініціатив для малого бізнесу в Україні. Epravda. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/06/11/715024/>.
7. Бужимська К.О., Желіховська М.В. Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки. *Підприємництво і торгівля*. Збірник наукових праць. 2021. №28. С.15-19.
8. Реслер М.В., Лінтур І.В., Цигак О. Цифрова економіка: виклики та можливості. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4335>.
9. Церковна А.В., Карелова К.С. Вплив цифровізації на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2020. №19(2(45)). С.328-339.
10. Програма підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками. Фонд розвитку підприємництва. Bdf. URL:

<https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-z-pidtrymky-finansuvannia-investytsiynikh-proektiv-malykh-ta-serednikh-pidpriemstv-za-priorytetnyimi-napriamamy/>.

11. Грант від €60 000 на розвиток стійких енергетичних рішень для стартапів. Grant.market. URL: https://grant.market/opp/eit-innoenergy?utm_source=chatgpt.com
12. Гранти до 100 000 євро на розвиток цифрових рішень для малих і середніх агропідприємств. Business.diia. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/hranty-do-100-000-ievro-na-rozvytok-tsyfrovykh-rishen-dlia-malykh-i-serednikh-ahropidpriemstv>
13. Вітряна енергетика в Європі одна з найбільш технологічних галузей. Інформаційно-аналітичний матеріал. URL: <https://spilno.org/news/vitryana-enerhetyka-v-yevropi-odna-z-naibilsh-tekhnologichnykh-haluzei>.
14. Грант для розвитку інноваційних стартапів та МСП. Портал «Дія.Бізнес». URL: <https://business.diia.gov.ua/finance/grant-dlya-startapiv-ta-msp-z-potencialom-dlya-mizhnarodnogo-rozvitku>.
15. Unit.City. Офіційний портал. URL: <https://unit.city/>.
16. Закон України «Про енергетичну ефективність» від 15.11.2024 р. № 4017-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. №2. Ст.8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.
17. Zakharova O.V., Usyk L.M. On the potential of Ukrainian higher educational establishments to provide for demand in personnel for renewable energy development. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. 4th International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF-2023) 22/05/2023 - 26/05/2023 Kryvyi Rih, Ukraine. Vol. 1254 (2023) 012032.
18. Zakharova O.V., Podluzhna N., Yakusheva O., Yakushev O. Regional Policy of Advanced ICT in the Minds of Forming Economy Knowledge. 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Volume I: Main Conference, ICTERI 2020; Kharkiv; Ukraine. Volume 2740, 2020, pp. 386-391.

REFERENCES

1. Ovsijenko O.V. (2021). Cyfrova infrastruktura pidtrymky malogho biznesu v Ukraini. *Efektivna ekonomika*, 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/86.pdf.
2. Stepanenko A.V. (2018). Teoretychni aspekty ekolohichnoji modernizaciji ekonomichnogo rozvytku. *Ekonomika Ukrainy*, 1, 40-53.
3. Illjashenko S.M. (2013). Marketynghovi zasady vprovadzhennja ekolohichnykh innovacij: monoghrafija; Sumsjkyj derzhavnyj universytet. Sumy: TOV «Drukarsjkyj dim «Papyrus»», 184.
4. Pidtrymka malogho ta serednjogho biznesu u sviti (oghljad instrumentiv i polityk). Informacijno-analitychnyj material. URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28947.pdf>.
5. Ukrajina prodovzhuje vdoskonaljuvaty svoje reghuljatorne seredovyshhe v sferi vedennja biznesu, prote baghato shhe treba zrobyty – novyj zvit pro rejtyng Vedennja biznesu. zvit Svitovogho banku. Worldbank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2015/10/28/ukraine-doing-business-report-2016>.
6. Volokita V. (2024). Finansuvannja zelenykh iniciativ dlja malogho biznesu v Ukraini. Epravda. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/06/11/715024/>.
7. Buzhymysjka K.O., Zhelikhovsijka M.V. (2021). Suchasni tendenciji ta modeli rozvytku pidpryjemnyctva v umovakh cyfrovoji ekonomiky. *Pidpryjemnyctvo i torghivlja*, 28, 15-19.
8. Resler M.V., Lintur I.V., Cyghak O. (2024). Cyfrova ekonomika: vyklyky ta mozhlyvosti. *Ekonomika ta suspiljstvo*, 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4335>.

9. Cerkovna A.V., Karelova K.S. (2020). Vplyv cyfrovizaciji na rozvytok malogho i serednjogho biznesu v Ukraini. *Rynkova ekonomika: suchasna teorija i praktyka upravlinnja*, 19(2(45)), 328-339.
10. Prohrama pidtrymky finansuvannja investytsiynykh proektiv malykh ta serednikh pidprijemstv za prioritytnymy napriamamy. Fond rozvytku pidprijemnytva. Bdf. URL: <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-z-pidtrymky-finansuvannia-investytsiynykh-proektiv-malykh-ta-serednikh-pidprijemstv-za-prioritytnymy-napriamamy/>.
11. Ghrant vid €60 000 na rozvytok stijkyykh energhetychnyykh rishenj dlja startapiv. Grant.market. URL: https://grant.market/opp/eit-innoenergy?utm_source=chatgpt.com
12. Ghranty do 100 000 jevro na rozvytok cyfrovykh rishenj dlja malykh i serednikh aghropidprijemstv. Business.diia. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/hranty-do-100-000-ievro-na-rozvytok-tsyfrovykh-rishen-dlia-malykh-i-serednikh-ahropidprijemstv>
13. Vitryana energhetyka v Yevropi odna z najbilsh tekhnologichnykh ghaluzej. Informacijno-analitychnyj material. URL: <https://spilno.org/news/vitryana-energhetyka-v-yevropi-odna-z-naibilsh-tekhnologichnykh-haluzei>.
14. Ghrant dlja rozvytku innovacijnykh startapiv ta MSP. Portal «Dija.Bines». URL: <https://business.diia.gov.ua/finance/grant-dlya-startapiv-ta-msp-z-potencialom-dlya-mizhnarodnogo-rozvitku>.
15. Unit.City. URL: <https://unit.city/>.
16. Zakon Ukrainy «Pro energhetychnu efektyvnistj» (2022). 4017-IX. *Vidomosti Verkhovnoji Rady Ukrainy*, 2, 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.
17. Zakharova O.V., Usyk L.M. (2023). On the potential of Ukrainian higher educational establishments to provide for demand in personnel for renewable energy development. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. 4th International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF-2023) 22/05/2023 - 26/05/2023 Kryvyi Rih, Ukraine. Vol. 1254 (2023), 012032.
18. Zakharova O.V., Podluzhna N., Yakusheva O., Yakushev O. (2020). Regional Policy of Advanced ICT in the Minds of Forming Economy Knowledge. 16th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications. Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. Volume I: Main Conference, ICTERI 2020; Kharkiv; Ukraine. Volume 2740, 386-391.